

S. FELICIS PAPE I ET MARTYRIS EPISTOLÆ DUBLÆ QUATUOR.

EPISTOLA I.

AD PATERNUM EPISCOPUM.

De judiciis et accusationibus et defensionibus sacrorum ordinum.

- I. — Quod detractores et fautores inimicorum ab accusatione episcopali submoveantur.
- II. — Ne minores a majoribus accusationibus impetantur.
- III. — In re dubia non judicetur certa sententia de his qui adversus clericum causam aliquam habebunt in provincia.
- IV. — Clerici actiones suas exerceant.
- V. — Primate in accusatum episcopum quomodo se gerere debeant.
- VI. — Judices Ecclesiæ ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, et ne proditoris calumnia aut vox audiat.

Charissimo atque dilectissimo Paterno coepiscopo, Felix episcopus in Domino salutem.

Gaudere me plurimum (S. Leo, ep. 31), et exultare in Domino, dilectionis tuæ scripta fecerunt, quibus evidenter ostenditur, quantum catholicam diligis fidem, et quantum hæreticum detestaris errorem. Hæresis quippe est nimis impia, et evangelicæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, sed ipsa christianæ religionis conator fundamenta convellere. Quoscumque enim rapit ad se, non solum in hoc vitium, sed in multa alia vitia ruce facit: et ipso suadente antiquo hoste, non solum persecutores Ecclesiæ, sed etiam sacerdotum ejus, fiunt. Una igitur mente corrigere curemus et insequamur tales, et ab hoste suo Ecclesiam, ejusque fideles et sacerdotes Domini, nitamur liberare. Præstabit vires omnipotens redemptor noster charitati atque justitiæ (S. Greg., ep. 56, lib. iv): præstabit nobis, longe a se positus, unitatem Spiritus sui ipse, cujus artificio, quasi in arce modum, quatuor mundi constructa lateribus, atque impubilibus lignorum compage, et bitumine charitatis adstricta est Ecclesia, ut nullius adversitate Spiritus, nullius venientis extrinsecus tumore fluctus perturbetur. Sed quemadmodum illius gubernante gratia, petendum est, ut nulla nos superveniens exterius unda conturbet, ita ex totis orandum est visceribus, frater charissime, ut suæ providentiæ dextera cumulæ sentinæ nobis interioris exhausti. Adversarius quippe diabolus, qui contra humiles sæviens, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret (1 S. Petr., v), non jam, ut certimus, caulas circumvicit, sed ita valide in quibusdam Ecclesiæ necessariis membris dentem figit, ut nulli dubium,

quia nisi unanimiter, faciente Domino, cunctorum provida pastorum turba concurrat, omne (quod absit) citius ovile dilaniet.

I. Quapropter detractores, qui divina auctoritate eradicandi sunt, et fautores inimicorum; ab episcopali submovemus accusatione.

II. Similiter ne summorum quispiam (Hadr., col. 19), minorum accusationibus impietatur, aut dispereat.

III. Neque in re (S. Greg., ep. 50, lib. viii) certa judicetur sententia, nec ullum judicium, nisi ordinabiliter habitum, teneatur.

IV. Si quis super quibuslibet criminibus clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua (Hadr., col. 8) consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones, nec aestimet eum accusator alibi, aut longius pertrahendum ad judicium. Illi vero, qui pulsatus fuerit, si judices suspectos habuerit, liceat appellare primates.

V. Primate quoque accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quam apostolica freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur (An. in const., lib. ix, tit. 40, cod. The., 11, q. 3, Irritum esse episcoporum), aut per innocentes et canonicè examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus et injustam episcoporum damnationem, et idcirco a synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus, in cunctis subveniatur causis.

VI. Caveant (Conc. Carth., iv, c. 28) judices Ecclesiæ, ne absente eo cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, qui etiam rationem pro actione fratrum in præsentia dabunt. Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiat. Nemo enim debitorem amplius potest cognoscere, quam ille qui injuriam ejusque sustinuit (Cod. The., const. 5, tit. 40, lib. x) nequitiam. Omnes ergo qui in Christo volunt pie vivere necesse est ut ab impiis dissimilibus patiantur opprobria, et despiciantur tamquam stulti et insani (Prosp., sent. 52, ex Aug. in ps. cxxii), qui præsentia bona perdunt, ut invisibilia et futura acquirant. Despectio tamen et irrisio talium in ipsos retorquetur qui ipsos infestant: quia et abundantia eorum in egestatem, et superbia transibit in confusionem. Et quidquid justis adversitatum vel malorum irrogatur, non est poena criminis, sed virtutis examen. Et sicut aurum, quanto plus excoquitur, tanto melius efficitur: sic justus, quanto plus tribulatur (si ipsam tribulationem patienter portaverit) multo purior et charior Deo redditur. Unde ipsa per se Veritas dicit (S. Matth., v): *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum.*

LECTIONES VARIANTES.

^a Quoscumque enim scribit Labb.
^b Circumvicit Labb.

^c Exerat Labb.
^d Calumniatoris vox nunquam Labb.

De talibus Dominus per Isaiam loquitur, dicens (Isa., LXVI) : *Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus. Dixerunt fratres vestri, odientes vos et abjicientes propter nomen meum : Glorificetur Dominus, et videbimus in lætitia vestra : ipsi autem confundentur. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini red-dentis retributionem inimicis suis. Antequam parturiret, peperit : antequam veniret partus ejus, peperit masculum. Quis audivit umquam tale ? et quis vidit lucis simile ? Numquid parturiet terra in die una ? aut parturietur a gens simul, quia parturivit et peperit Sion filios suos ? Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus ? Si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus ? Lætami cum Jerusalem, et exultate in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete cum ea universi gaudio, qui lugetis super eam, ut sugatis et repleamini ab ubere consolationis ejus, ut mulgeatis et deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus, quia hæc dicit Dominus : Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, et quia torrentem inundantem gloriam gentium quam sugetis. Ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini. Videbitis, et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra sicut herba germinabunt. Et cognoscetur manus Domini servis ejus, et indignabitur inimicis suis. Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadriga^b ejus, reddere indignatione furorem suum, et increpationem suam in flamma ignis. Quia in igne Dominus judicabit^c, et in gladio suo ad omnem carnem, et multiplicabuntur interfecti a Domino. Qui sanctificabantur, et mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, et abominationem, et murem : simul consumerentur, dicit Dominus. Ego autem opera eorum, et cogitationes eorum, venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis : et venient et videbunt gloriam meam, et ponam in eis signum. Et mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes, in mari, in Africa, in Lydia^d tendentes sagittam in Italiam, et Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in carrucis ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus : quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domo Domini. Et assumam ex eis in sacerdotes et in levitas, dicit Dominus : Quia sicut cæli novi, et terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum et nomen vestrum. Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato et veniet omni scaro, ut adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, et*

ignis eorum non extinguetur, et erunt usque ad salietatem visionis omni carni. Quid aliud detrahentes faciunt (S. Greg., ep. XLV, lib. VII), nisi in pulverem flant, atque in oculos suos terram excitant ? Et unde plus detractationis perfiant, inde magis nihil veritatis vident ? Tales tamen, frater charissime, portandi sunt et corrigendi, quia cæci sunt, et duces cæcorum (S. Math., XV). His, charissime, respondi breviter consultis tuis, quæ te et omnes episcopos regulariter tenero mandamus. Tuam tamen, frater, monemus prudentiam, ut pro statu Ecclesiæ et sacerdotum ejus, pro viribus elaborare studeas, et ordinem sanctæ romanæ et apostolicæ Ecclesiæ per omnia teneas, et violari sanctorum decreta non permittas, sed omnes quoscumque potueris, instruas, ut fructuosos manipulos Domino representantes. Vale. Data nonis^e junii, Claudio et Aureliano^f viris clarissimis consuribus.

EPISTOLA II.

DE AUCTORITATE JUDICIS SEDIS APOSTOLICÆ,
ET DE EPISCOPIS ACCUSATIS^g.

Felix episcopus universis episcopis per Galliæ provincias constitutis, in Domino salutem.

Bonorum operum et spiritualium studiorum Deum auctorem esse (S. Leo. ep. 52) non dubium est, qui eorum incitat mentes et adjuvat actiones. Unde lætari me fecerunt scripta vestra, ex bono studio et ex integritate fidei devotionis vestræ : sed ex afflictione et contritione vestra magna ex parte tristavere. Tristes enim, tristes (Petri Chrysologi, ep. ad Eutychem) legi litteras vestras, et scripta mœsta mœrore debito percurri : quia sicut nos Ecclesiarum pax, sacerdotumque ejus concordia et tranquillitas plebs audire^h facit gaudiumⁱ, ita nos affligit et dejicit fraterna afflictio. Vos tamen nolite multum tritari (S. Greg. ep. 45, lib. VIII), quia sicut ipsa per se Veritas ait : Si de hoc mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret : sed quia de hoc mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus (S. Joan., XV), id est, mundi amatores. Quidquid tamen hi loquantur, aut adversum vos agant, vos tamen semper integram servate fidem, et puram habetote conscientiam, ut integer spiritus et anima servetur in die Domini (I The., V). Nos vero ad supplementum vestrum fratres et coepiscopos nostros vocavimus amplius quam septuaginta, cum quibus hæc quæ subter habentur inserta, regulariter tractanda decrevimus. Vestris enim epistolis in omnium audientia prelectis, quæ multas (ut nostis) querimonias et oppressiones in se continebant vestras, decretisque, quæ sunt de accusationibus episcoporum, sancta sy-

(1) Falsas eos, nota quamcumque te veritas in partem.

LECTIONES VARIANTES.

^a Parietur Labb.
^b Quadrigæ Labb.
^c Dijudicabit Labb.
^d Libya Labb.
^e Nono kalend. Labb.

^f Mariniano Labb.
^g Et de memoriis martyrum Labb.
^h Adire Labb.
ⁱ Gaudere facit gaudio cælesti Labb.

nodus (1) dixit : Hæc sunt, quæ deinceps propter A malorum hominum insidias, qui in Ecclesiam et in ecclesiasticos sæviunt viros indifferenter, et conservare firmissime volumus in sæculo : Si quis episcopus ab illis accusatoribus, qui recipiendi sunt, fuerit accusatus, postquam ipse ab eis caritative conventus fuerit, ut ipsam causam emendare debeat, et eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad summus primates causa ejus canonice deferafor, qui in congruo loco, intra ipsam provinciam, tempore congruo (2), id est, autumnali vel æstivo, concilium regulariter convocare debebunt, ita ut ab omnibus ejusdem provincie episcopis inibi audiatur. Quo et ipse regulariter convocatus; si eum aut infirmitas (cod. The. lib. ix, tit. 1, const. 10, §, q. 2. si episcopus B suis fuerit) aut alia gravis necessitas non detinuerit, adessè debebit : quia ultra provincie terminos accusandi ante licentia non est, qua audientia rogetur. Nam si suis fuerit, aut Ecclesie sibi commissæ rebus expoliatus, aut (quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus) a sede propria ejectus, aut in detentione aliqua a suis ovibus fuerit sequestratus : tunc canonice antequam in pristino statu restituantur cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerant, legibus redintegrentur : nec convocari, nec judicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate (minime tamen judicandus) advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam respondere rogetur^a, antequam integerime (3) omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur (4); præsul vero cum omni honore statui pristino reddatur, et ipse dispositis ordinatisque libere atque secure diu suis, tunc regulariter infra quatuor vel quinque, aut septem^b menses, juxta quod possibilitas ei fuerit, et non ante, convocatus ad tempus, concilio in legitimo et canonico, veniat ad causam : et si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat. Nam hoc summopere providendum est, ne antequam hæc fiant, coactus respondeat, quia contentio semper vitanda est. Adimi namque episcopo episcopatum (Conc. Afr., c. 87), antequam causæ ejus exitus appareat, nulli christiano videri jure potest, quia talis præsumptio sacrilegium est, et auctor talium, sacrilegus. Quod si ægrotans fuerit episcopus (3 q. 5, si ægrotans), aut aliqua eum gravis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat. Nec a

communione suspendatur, cui crimen intenditur (Concil. Carth. iii, can. 7); nisi ad causam suam dicendam electorum judicium die statuta litteris evocatus, minime occurrerit : hoc est, nisi eum aliqua præoccupaverit necessitas infra spatium prædictorum mensium, et eo amplius, prout causa dictaverit. Quod si ex utraque parte ad causam dicendam venerint; quia unus absque altero audiri non debet, quærendum est in judicio, cujus sint conversationis et fidei atque suspicionis accusatores aut qua intentione hoc faciant : quia ad hoc admitti non debent, nisi bonæ conversationis et rectæ fidei viri, hi videlicet qui omni suspitione careant, et bona vita clareant, neque infames existant. Quod si accusatorum personæ in judicio (3, q. 10. Si accusatorum personæ) episcoporum culpabiles apparuerint (idem, Conc. Carth.), ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere (non tamen criminales) vel ecclesiasticas voluerint. Infamis enim persona (3, q. 7, Infamis persona), nec procurator potest esse, nec cognitor. Absente vero adversario (3, q. 9, Absente adversario), non audiatur accusator : nec sententia, absente parte alia, a iudice dicta, ullam obtinebit firmitatem (Vide Anianum in sent. Pauli, lib. v, tit. 2 et 5) : neque absens per alium accusari (3, q. 9, Absens per alium), aut accusare potest, nec affinis illis admittatur. Neminem ergo exhiberi de provincia ad provinciam (Vide novellam tertiam libri tertii et Anianum et cod. Theod. const. 4, lib. ii, tit. 1), vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem iudicis, ad quem fuerit appellatum, id est, ut auctor semper rei forum sequatur. Si quis autem iudicem sibi adversum senserit, vocem appellationis exhibeat quam nulli oportet negari (Huc usque caput 5, coll. Hadr., quibusdam subinde insertis). Peregrina vero judicia (3, q. 6, Peregrina judicia) generali sanctione prohibemus : quia indignum est, ut ab externis iudicetur qui provinciales (Hadr. coll. 17, ex const. 10, tit. 1, lib. ix, cod. The.) et a se electos debet habere iudices. Hæc, fratres, ad vestram et omnium coepiscoporum opem et defensionem, in synodo unanimiter sunt decreta, ut si forte aliqui (Concil. Hisp. ii, c. 15) stultorum vos accusare, qui diabolica deceptionis errore decepti sunt, voluerint, dum ista legerint vel audierint, respiscant et ad unitatis concordiam revertantur : et quod prius erat in ultionem, transibit in gloriam. Nam procul dubio multi sunt, qui (secundum apostoli vocem) prurientes auribus, a veritate auditum avertunt, ad fabulas autem convertuntur (I Tim., iv) et ad novæ documenta honorum^c transeunt. Ait (idem conc. cit.) autem idem apostolus de infidelium ignorantia : Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii). Similiter si hi Dominum perfecte agnovissent et amassent, numquam servos ejus perurbassent, nec verbis aut factis persecuti essent. Quod^d

(1) Syn. romana dicitur Hadr., coll. c. 5, sed quæ, quove tempore nondum patet. Ex hæc enim epistola, quæ spuria est, nihil colligi potest.

(2) Apud Hadr. legitur : tempore a canonibus prævero idem apostolus dicit : Si enim cum inimici esse-
fixo Nicænis. Inde arguitur fraus interpolatoris.

(3) Ita et manuscr.

(4) Concil. rom. III, sub symmacho.

LECTIONES VARIANTES.

^a Cogatur Labb.
^b Sex, aut Labb.

^c Bonorum Labb.
^d Quum Labb.

mus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus (Rom. v), cur insequimur fratres? Cur perturbamus statum Ecclesiæ Dei, et eos qui ei servire debent, affligimus? Martyres enim passi sunt (*idem Conc. cit.*), non tamen animæ eorum occisæ sunt in corporis passione, ore Veritatis attestante: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* (I Matth. x). Ubi agnosci oportet, quod si animæ martyrum, corpore precepto, suppliciis extinguere non possunt, nec animæ prædicatorum et doctorum persequi debuissent, aut perturbari, et a Dei famulatu averti, quia cum corporibus non deficiunt. Tales autem perturbatores Ecclesiæ non solum prædicta agunt mala, sed et memorias (*Conc. Gangrense, cap. 20, interp. Dion.*) martyrum execrantur. Quapropter in præfata constituimus synodo, vobisque et omnibus Ecclesiis tenendum et ægendum mandamus, ut super memorias martyrum missæ celebrentur, ne memoriæ eorum a talibus extinguere, aut veneratio possit prohiberi. Vos vero, fratres, nolite multum turbari, nolite vexari, sed confortamini in Domino, et in potentia claritatis ejus (*Ephes., vi*). Habetote interim ista ad suffragium vestrum, apostolica auctoritate decreta: et scitote nos semper paratos habere etiam (si necesse fuerit) usque ad mortem, ad quæcumque vobis necessaria fuerint (Domino opem ferente) perficienda. Illi tamen, auctore Deo, peribunt, et vos stabitis, si tamen labor vester non fuerit inanis, sed plenus fide et charitate. *Væ, inquit propheta, qui potum dat amico suo, mittens sel suum* (*Habac., ii*). Et iterum sapientissimus Salomon ait (*Hæc eodem in ep. Felicis ii, ad Ægyptios*): *Qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus ergo impij interrogatio erit. Sermonum autem illius auditio ad Dominum perveniet, et ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur.* (*Sap., i*). Hæc enim si amplecti voluissent proprio et sano sensu, ad reprobum sensum minime laberentur: sed per Dei timorem sermonum suorum præcavescentes custodiam, piam sanctorum patrum diffinitionem sine quadam nocenti præsumptione, utique conservassent. Quoniam dicit sacrum eloquium: *Consilium bonum conservabit te, et mens bona custodiet te* (*Prov., ii*). Non enim de fontibus salutaribus spiritualiter ad acquisitionem æternæ viæ procedunt tales accusationes et detractationes, atque ideo competenter nos beatus Paulus apostolus præmunens ait: *Non debere plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom., xii*), in diffinitione pietatis perdurantes. Qui enim hæc prætereunt, non tantum læsi sunt, decedentes a corroboracione sua, sed insipientiæ suæ dereliquerunt domibus memoriam, ut in his, in quibus peccaverunt, minime latere potuissent. Gloria

enim et contumelia in loquela (*Eccles., v*), et in loquela linguæ hominis^a casus illius est. Ideoque conveniens est, hanc quidem ostensionem reprehensionum illorum nostris actibus inseri, ne ulterius jam talia patiamini, seminantibus eis zizania et scandala, sed lætari in officiis et dogmatibus vestris mereamini. Igitur erubescant, ac talia et hujusmodi blasphemiam subtrahere festinent, si noluerint a sacerdotali nostro collegio segregati, et a totius christiani populi societate divelli. Licet namque de his plura et per necessaria, quæ in decretis sedis apostolicæ et ab apostolis eorumque successoribus, nostris videlicet prædecessoribus, statuta inveniuntur, dicere et conscribere potuissemus, tamen melius nobis visum est, ut epistolam oratione claudamus. **B** Deus omnipotens et hujus unigenitus Filius, et salvator noster Christus hoc vobis tribuat incitamentum, ut omnibus fratribus et coepiscopis nostris, quibuscumque tribulationibus laborantibus, totis succurratis viribus, et cum eis compatientes, crucem ejusdem Domini Salvatoris portetis, ut veri ipsius discipuli coram omnibus appareatis, ut et vos, et qui vobiscum sunt, hic et in futuro meliora possideatis, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se* (I Cor., ii). Per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et cum quo omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum. Amen. Valere vos opto, charissimi fratres. Data quinto idus augusti, Claudio et Paterno viris clarissimis consularibus (an. Christi 269, nondum mortuo Dionysio).

EPISTOLA III.

AD BENIGNUM EPISCOPUM.

I. Errant qui Filium non videre Patrem contendunt, eo quod Deum nemo vidit unquam.

II. Errant affirmantes Filium minorem Patre, quia ille invisibilis, Filius vero visibilis.

Dilectissimo fratri Benigno episcopo, Felix episcopus, in Domino salutem.

Suscipientes fraternitatis tuæ epistolas (*Zacharias, ep. v*), quibus me requisisti super fidei documentis, quæ ab aliis habebantur aliter, quam rectæ fidei contineant sacramenta, prout Dominus dedit, pro fraternitatis amore respondere non resultavimus. Semper enim dubia et majora negotia, terminum ab hæc sancta sede, a tempore apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueverunt. Et ideo tu recte fecisti, quod hujus sanctæ sedis consultis te cæterosque firmari et instrui voluisti.

I. — Continebant enim litteræ tuæ, fratrumque tuorum, quod quidam dicunt, Filium non posse proprie videre Patrem, quia scriptum est: *Deum enim nemo vidit unquam*. Et alii fingunt: Ideo minor est Patre Filius, quoniam *Pater illi perhibet testimonium*. Quidam autem garriunt, quod ideo Patre minor est,

LECTIONES VARIANTES.

^a In lingua hominis¹ Labb.

quia invisibilis ipse dicitur (*S. Joan.*, 1; *S. Matth.*, xvii; *S. Marc.*, ix; *S. Luc.*, ix; *I Cor.*, iv; *Colos.*, 1; *I Tim.*, 1), Filius vero visibilis comprobatur. Hi enim ignorantes divinarum Scripturarum et apostolorum jura, ex proprio aut adulterino sensu talia fabricant, et seducere corda fidelium quærunt (1). Nos vero ad ipsius fontis originem redeamus, ex quo Filium Patrem semper videre potuisse vel posse, evidentioribus testimoniis Veteris et Novi Testamenti litteris docemus, Salomone dicente: *Est tecum sapientia, quæ novit opera tua, quæ adfuit tibi cum faceres orbem terrarum, et ipsa novit quid sit placitum coram oculis tuis.* Et Dominus in Evangelio: *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.* Et iterum: *Nemo Deum vidit unquam, nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse narravit.* Et iterum Judæis dixit: *Vos non nostis novum, ego autem novi eum. Quod si dixero, quia non novi eum, ero similis vobis, mendax.* Item ibi: *Qui ex Deo est, hic novit eum:* Et iterum: *Ego novi eum, quia ab ipso sum.* Ecce docuimus quia videt semper Filius Patrem. Quomodo adstruunt eum Patrem non posse videre, in cujus sinu noscitur permanere? Si sereno sensu divinas recenseas Scripturas, invenies non solum Patrem Filio testimonium perhibentem, sed totam simul inseparabilem trinitatem, ipso Domino protestante, qui ait: *Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater* (*S. Joan.*, viii). Et iterum: *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est, quia scio unde venio, et quo vado* (*Ibidem*). Et de Spiritu Sancto: *Cum venerit Paracletus spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me* (*Joan.*, xv). *Intende, quæso, intende quoniam, in quibus una testificationis virtus ostenditur, nullus ab alio neque potior neque inferior judicatur.*

II.—Sæpius ista jam diximus, quia secundum (2) hominis formam Filius visibilis dicitur, secundum vero deitatis substantiam invisibilis prædicatur, Paulo attestante apostolo: *O altitudo, inquit, divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (*Rom.*, xi)! Et in Isaia: *Cui similem avinatis eum, cum sit ipse invisibilis* (*Isai.*, xl)? Et item Apostolus: *Mihi autem minime omnium sanctorum data est gratia hæc in gentibus, evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, quæ sit dispositio sacramenti absconditi a sæculis, in quibus omnia creavit* (*Ephes.*, iii). Item ipse: *Qui est, ait, imago Dei invisibilis* (*Coloss.*, 1). Et ad Colossenses: *Ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus meis pro vobis, et suppleo quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia, cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei in ministerium Christi,*

(1) Videsis Ithacii adv. Varimadum Arianum, cap. 18, 19, 20, eorumque titulos, atque inde fraudem agnosce.

(2) Ithacii cap. 20, quo mentionem fieri vides superiorum.

A quod absconditum fuit a sæculis et a generationibus (*Ibidem*). Item ibi: *Ut consolentur corda eorum in charitate, in omnes divitias adimpletionis intellectus, in agnitionem mysterii, quod est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* (*Coloss.*, ii). Et in psalmo lxxvi: *In mari est via tua, et veniæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscuntur.* Et in Salomone: *Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis investigabit* (*Eccl.*, 1)? Item ibi: *Radix sapientiæ cui revelata est? et astutias illius quis agnovit* (*Ibidem*)? Item ibi: *Disciplina sapientiæ cui manifestata est, et multiplicationem ingressus illius quis intellexit* (*Ibidem*)? Item ibi: *Quoniam mirabilia sunt opera Domini solius, et gloriosa et absconsa, et opera illius invisæ hominibus* (*Eccl.*, ii). Ecce sicut Pater invisibilis est, ita etiam et Filius invenitur. Quomodo ergo ab illis, qui hoc dicunt quod mandastis, in eo quod nobis carnaliter se videri dignatus est, Patre inferior judicatur? Talibus nolite credere vos, et alios ab eorum sensu avertere docete. *Vos ergo servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore* (*Psal.* ii). *Apprehendite disciplinam, ne pereatis de via justa.* Hæc vero (24, q. 1. *A recta ergo fide*) apostolorum est viva traditio, hæc vera charitas, quæ prædicanda est, ac veraciter diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda. Hæc sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum (*Agath. ep. ad Const. Imp., act. iv. conc. vi œcumenici*), Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam, a tramite apostolicæ traditionis numquam errasse probatur, nec ab hæreticis novitatibus depravanda succubuit, sed ut in exordio normam fidei christianæ perecepit ab auctoribus suis, apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus manet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, qui suorum discipulorum principi in suis fatus est evangelii: *Petre, inquit, ecce Satanas expetivit ut cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos* (*S. Luc.*, xxii). Consideret itaque vestra excellens prudentia, quam bonum sit persistere in dispensatione vobis credita, et in fide recta, atque hæreticis et æmulis Christi repugnare, et numquam a veritatis tramite declinare. Quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui pro nobis mori non dubitavit, et proprio nos suo redemit sanguine, fidem beati Petri non defecturam promisit, et confirmare eum fratres suos admonuit: quod apostolicos pontifices, neæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse, semper eunetis est cognitum. Quorum et pusillitas mea, licet impar et minima, pro suscepto tamen divina dignatione ministerio, pedisequa cupit existere. Væ enim nobis erit, qui hujus ministerii onus susceptum habemus, si veritatem Salvatoris nostri Jesu Christi, quam apostoli prædicaverunt, prædicare neglexerimus. Væ erit nobis, si silentio veritatem oppresserimus, quam erogare nummulariis jubemur, id est, christianos populos imbuere et docere. Quid in ipsius futuro Christi dicturi sumus examine, si sermonum

ejus veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cum de commissis nobis animabus, et de officio suscepto rationem justus judex Christus Deus noster districtam exegerit (I Cor., ix; S. Math., xxv)? Ideo, fratres, hortor dilectionem vestram (S. Leo. ep. adv. Manichæos), obtestor et moneo, ut qua potestis et debetis, sollicitudine vigiletis, ad investigandos hæreticos, et inimicos sanctæ Dei ecclesiæ, et a sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, severitate

qua potestis, pro viribus extirpetis. Quoniam ut habebit a Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius, quod ad salutem commissæ sibi plebis proficiat, fuerit executus: ita ante tribunal Domini de reatu negligentia se non poterit excusare, quicumque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis auctores noluerit custodire. Data Nonis Februarii, Claudio et Paterno viris clarissimis consulibus (269 nondum electo Felice).

EPISTOLA IV (1).

AD MAXIMUM EPISCOPUM ET CLERICOS ^a ALEXANDRIÆ.

De Christi divinitate et humanitate fragmentum.

De incarnatione vero Verbi et fide credimus in Dominum nostrum Jesum Christum ex Maria Virgine natum, quoniam ipse est æternus Dei Filius: Nec enim hominem assumpsit Dei Filius, ut esset alter præter ipsum: sed Deus existens perfectus, factus est simul et homo perfectus, incarnatus ex Virgine.

(1) Hujus epistolæ fragmentum extat in concilio Chalcedonensi, actione prima, et apud Cyrillum in sua Apologia. Doctissimis quibusdam viris auctoribus, a Felice II scriptam fuisse existimatum est, hæc de causa, quod prædictum fragmentum utrobique post epistolam Julii papæ attestatur. Verum argumentum et titulus epistolæ eam sententiam firmissime refellunt. Nam si scriptum est, quod titulus indicat, ad Maximum Alexandrinum episcopum, Dionysii successorum, non secundus, sed primus Felix eam scripsisse potuit: eodem enim tempore Felix Dionysii romani pontificis successor, universæ Ecclesiæ præsedat, quo Maximum post Dionysium Alexandrinæ Ecclesiæ præfuit. Occasio scribende hujus epistolæ hæc est: Cum a Paulo Samosateno catholice veritati recens vulnus inflictum esset, et cicatrix de errore Sabellii nondum obducta fuisset, Felix pontifex de Filii Dei divinitate, ac pariter humanitate, naturisque duabus in una persona distinctis, ad Maximum Alexandrinum episcopum hanc epistolam scripsit, ut bellum adversus Sabellium et Samosatenum a duobus Dionysiis horum antecessoribus cœptum, utriusque successores ardentibus animis proseguerentur. Proinde hæc epistola velut ancipiti gladio utramque hæresim uno ictu confodit; ut dam natu-

Ἐπι (2) δὲ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς πίστεως, πιστεύομεν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. τὸν ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀίδιος Υἱός, καὶ Λόγος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ ἀναληφθεὶς. Ἐν ἑτέρῳ ἢ παρ' ἐκείνου. Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπον ἀνέλαθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἐν ἡ ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν ἀλλὰ, Θεὸς ὢν τέλειος, γέγονεν ἅμα καὶ τέλειος ἄνθρωπος, σαρκωθείς ἐκ παρθένου.

ram divinam in Christo humanitati ejusdem indivise conjunctam ostendit, Pauli hæresim condemnet: dum vero humanam in eodem Christo a natura divina distinctam esse, et divinæ substantiæ in tribus personis subsistentiam demonstrat, Sabellium confutet. Quod autem in Chalcedonensi concilio, et apud Cyrillum prædictis locis post Julii epistolam recensatur, ex eo accidit, quod in his recensendis nullam temporis rationem habuissent. Vincentius autem Lirinensis adversus hæreses, cap. 42, probe intelligens tempore Felicis secundi nullam Alexandrinæ Ecclesiæ præfuisse episcopum, nomine Maximum, habita ratione temporis, primo loco Felicem, deinde Julium nominat. Addit idem Vincentius hanc eandem epistolam Felicis papæ et martyris inter alia patrum testimonia in concilio Ephesino lectam fuisse (Vide Baron., anno Christi 275, num. 11, 12 et 13). SEVER. BINUS.

(2) Græcum textum exhibemus ex actione i concilii Ephesini, in qua lecta sunt a Petro presbytero Alexandriæ et primicerio notariorum selecta ex sanctis Patribus testimonia de Incarnatione D. N. J. C. atque ex capite ii partis iii ejusdem concilii, sive Apologetico S. Cyrilli Alexandrini patriarchæ pro duodecim capitibus adversus orientales episcopos. LABB.

LECTIONES VARIANTES.

^a Clerum Labb.

DE SANCTO EUTYCHIANO PAPA

NOTITIA HISTORICA.

Eutychanus ordinatur papa die v januarii 275, diebus tribus, anno 285, vii idus decembris satis mortuus ann. 285. — Eutychanus Marini seu Martini filius, Etruscus, patria Lucensis, ultimis anni 274 diebus, vel primis sequentis anni 275, Felici successit; die quinta januarii ordinatus fuit feria tertia, quæ eo anno cum die quinta januarii concurrat (1). Præfuit Ecclesiæ romanæ annis octo, mensibus undecim,

(1) Pagnus, in *Critic.*, ad annum 274: Baronius 275, num. v, et ad annum 285, num. ix; Constant., *Epist. rom. pontif.*, tom. 1, pag. 298.

diebus tribus, anno 285, vii idus decembris satis functus, ut in Catalogo Bucheriano legitur: *A consulatu Aureliani III et Marcellini, ad consulatum Cari II et Carini*, id est, a die quinta januarii anni 275, ad diem septimam decembris anni 285 vel octavam, qua die in indiculo depositionis episcoporum Eutychiani nomen legitur: *Sexto idus decembris Eutychiani in Callisti*, nempe in cœmeterio Callisti. Quare corrigendus Eusebius, qui decem tantum mensibus romanum pontificatum Eutychianum tenuisse